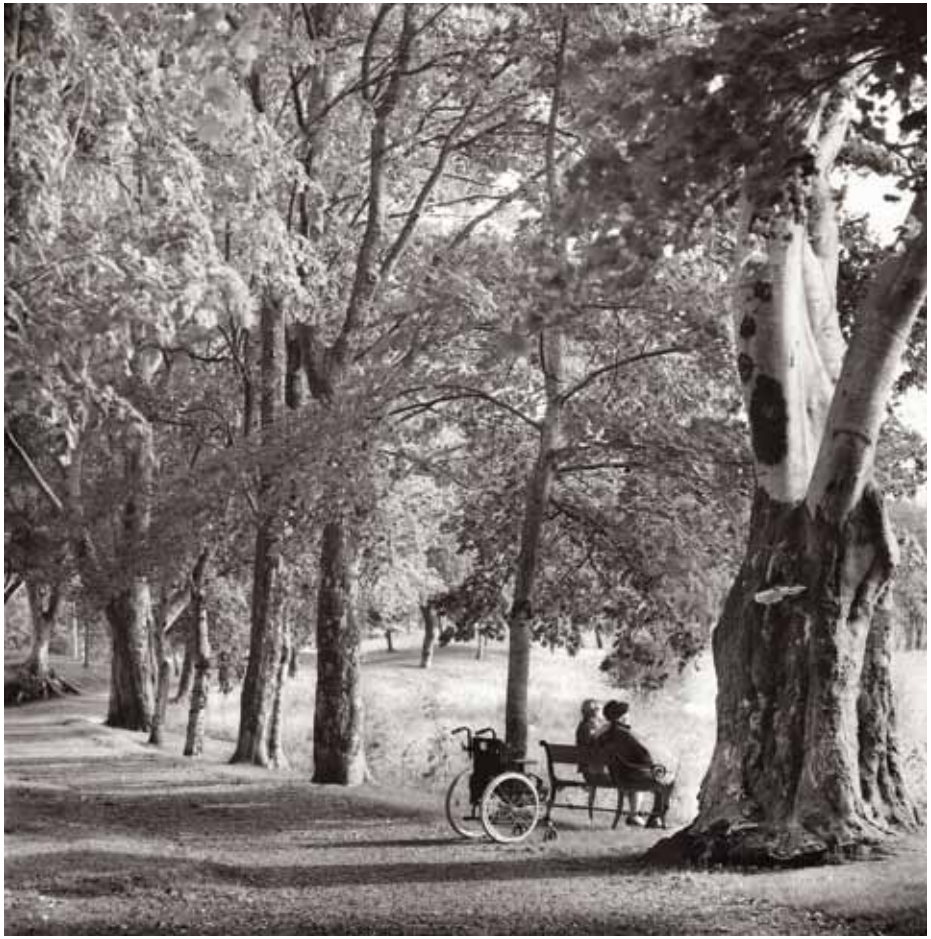

ÅRSRAPPORT 2012

Verdighetsenteret
OMSORG FOR GAMLE

2012 i hovedtrekk

STIFTELSEN VERDIGHETSENTERET s. 4–5
- Organisering
- Styre
- Ansatte
- Økonomi

LÆRE FOR Å LÆRE VIDERE (LLV) s. 6–10
- Nasjonalt opplæringsprogram
- Eksempler på deltakerprosjekter
- Foreleseroversikter
- Geografisk fordeling

FRIVILLIGHET INNEN ELDREOMSORG s. 11–18
- Nasjonalt opplæringsprogram
- Geografisk fordeling
- Deltakernes prosjekter
- Eksterne og interne forelesere
- Regionale og lokale seminarer
- Verdighetskonferansen 2012

UTADRETTET VIRKSOMHET s. 19–21

NYE FORMIDLINGSTILTAK s. 21–26
- Verdighetsdagen med fokus på gamle
- DVD med forelesninger
- Omsorgsprisen 2012
- Verdighetsbøkene
- Øvrige publikasjoner

MEDARBEIDERE GJENNOM 2012 s. 27

1967 W. Utermohlen: Self portrait

Stiftelsen Verdighetsenteret – Omsorg for gamle

Organisasjonen har som stiftelse bak seg sitt fjerde driftsår. Stiftelsen er en videreføring av det nasjonale prosjektet *Hospice og Palliative Care for gamle* (1998–2003), det europeiske prosjektet ved Universitetet i Wien, *En verdig alderdom – en livsgaranti* (2003–2006), og av Verdighetsenteret, som åpnet høsten 2008. Stiftelsen har kontorer ved Bergen Røde Kors Sykehjem.

Stiftelsens formål er å være et nasjonalt senter med hovedfokus på å sikre sårbare gamle den verdighet som de fortjener i deres siste leveår. Dette skal oppfylles ved å bidra til informasjon, opplæring, kompetanseutvikling, dokumentasjon, forskningsformidling og implementering av kunnskap.

Knapt noe tiltak innenfor eldreomsorg de neste tiår vil være mer holdningsskapende og kostnadseffektivt enn en satsing på omfattende og organiserte frivillighetstjenester og opplæringstiltak for fagpersonalet innenfor eldreomsorg. Lykkes man med en plan for denne satsingen, vil sårbare gamle i dag og de kommende tiår kunne sikres en siste levetid med livskvalitet og verdighet. Ønsket om å bidra på disse områdene gjenspeiler seg i Verdighetsenteret to hovedsatsinger:

- *Lære for å lære videre (LLV),* med målsetting om å utgjøre et tverrfaglig kompetansehevingstiltak for fotfolket innenfor eldreomsorg og økt kommunikasjon på tvers i helsetjenesten.
- *Opplæring av frivillighetskoordinatorer, eldreomsorg.* En formell opplæring av frivillighetskoordinatorer har vært mangelvare på dette feltet i Norge. På bakgrunn av dette er det ved senteret de senere år utviklet et nasjonalt opplæringsprogram for landets kommuner, sykehjem og sykehus.

Verdighetsenteret er en ideell stiftelse, som skal engasjere pårørende og pasienter, helsepersonell, frivillige, politikere, beslutningstakere, samfunn og media, og dessuten etablere og delta i nettverk og samarbeidsprosjekter som bidrar til lignende målsettinger.

STYRET, ANSATTE

Styret i Stiftelsen Verdighetsenteret: Nils Aardal (leder), Kjellfrid T. Blakstad, Monica Håkansson, Marianne Mowinckel, Marit Schjøtt, Magnar Sortåsløkken.
Fra administrasjonen møter daglig leder Stein Husebø, administrasjonsleder Barbro Danielsen og brobygger Sverre Chr. Wilhelmsen.

Styret skal utøve sitt ansvar basert på strategiske oppgaver, organisatoriske oppgaver og kontrolloppgaver. Det er i løpet av 2012 blitt avholdt 6 styremøter.
Daglig leder (overlege), sykepleier, administrasjonsleder, brobygger, prosjektleder – frivillighet og fagutvikler har vært knyttet til senteret i 2012.

ØKONOMI

Fagforbundet gav et økonomisk bidrag til Verdighetsenteret med 3 millioner kroner i 2012, og har besluttet å videreføre støtten med et tilsvarende beløp også for 2013–14. Stortinget gav tilsagn om 3 millioner kroner over Statsbudsjettet 2012, også denne videreføres for det kommende året.
I 2012 har Verdighetsenteret i tillegg mottatt finansiell støtte til konferanse og seminar fra GC Rieber Fondene, Rema 1000, Helle Bennetts Allmennyttige Stiftelse og Østerrikes Røde Kors.

Lære for å lære videre (LLV)

Lære for å lære videre (LLV) er et opplæringsprogram som sprer kompetanse i norsk helsevesen. Målgruppen er personalet ved sykehjem og i kommunal eldreomsorg. 12 seminardager ved Verdighetsenteret fordeles over ett år og fire samlinger. Programmet ble videreført med to nye kull i 2012, det tiende og ellevte i rekken. Målgruppen er: sykepleiere, hjelpepleiere, omsorgsarbeidere, vernepleiere, assistenter, i tillegg til annet helsepersonell. Opplæringsprogrammet er godkjent for klinisk fagstige i Fagforbundet, det gir også meritterende timer til klinisk spesialist i sykepleie/spesialsykepleie i NSF.

Deltakerne får nyttig opplærings- og undervisningskompetanse, faglig påfyll og inspirasjon til å utvikle noe i sitt eget lokalmiljø. Slik vil man også utvikle kompetansen ved de enkelte sykehjem landet over innenfor omsorg ved livets slutt (Palliative Care). Det tilbys et eget kurs for leger innenfor den samme tematikken, både på norsk og tysk. Legekurset gir tellende poeng i relasjon til spesialiteten i allmennmedisin, DNLF.

Gjennom å definere sitt eget prosjekt skal deltakerne inspireres til å gjennomføre opplæringstiltak på hjemstedet etter gjennomført opplæring, og får faglig støtte til å utvikle disse lokale prosjektene og til å fremføre egne presentasjoner ved hver samling.

Aktuelle prosjekter fra kull 10:

	PROSJEKT	KOMMUNE
1.	*Sammen om lindrende pleie og en verdig avslutning i livets siste fase* Hovedmål: En verdig avslutning for pasient og pårørende i livets siste fase. I et informasjonshefte i lindrede pleie, skal rutiner, prosedyrer og informasjon samles, noe som kan bidra til økt trygghet for personalet.	TROMSØ
2.	*Hva kan jeg gjøre for deg?* Hovedmål: Bedre pasientbehandling, økt mestring, trivsel og tilhørighet for vikarene for å sikre kontinuitet og kvalitet. Fokus på opplæring og ivaretakelse av vikarer.	BERGEN
3.	*Positivt møte mellom eldre og yngre* Hovedmål: Øke elevenes mestringsfølelse, samt bidra til økt livskvalitet for beboeren. Et prosjekt for å styrke båndene og kontakten mellom de gamle på sykehjem og elever fra videregående skole.	BERGEN
4.	*Palliasjon – et oppslagsverk* Hovedmål: Det skal utarbeides en perm som kan brukes som oppslagsverk i arbeid med palliative pasienter som er oversiktlig og enkelt å finne frem i, og kan brukes av både ufaglærte og helsepersonell.	MOLDE
5.	*Standard for omsorg og behandling ved livets slutt* Hovedmål: Utarbeide en standard for omsorg og behandling ved livets slutt i sykehjem og hjemmetjenesten, med hovedfokus på de siste dager og timer.	SKEDSMO
6.	*Lindrende omsorg ved livets slutt for personer med demens* Hovedmål: Gi personer med demens en verdig avslutning ved livets slutt. Det skal utarbeides en tiltaksplan og en veileder innen palliasjon.	HOLE
7.	*Smertelindring hos personer med demens* Hovedmål: Bedre smertelindring og livskvalitet for personer med demens ved økt fokus og kunnskap hos pleiepersonalet.	ÅLESUND

EKSTERNE FORELESERE GJENNOM ÅRET:

Kjellfrid T. Blakstad; seksjonsleder, Fagforbundet: *Utfordringer innen omsorg for de gamle*
Erlend Bleken; stipendiat, Kunst- og designhøgskolen i Bergen; *Bomiljø og demens*
Camilla Erlandsen, Julie Mangersnes; musikkterapeuter: *Musikkterapi*
Lene Ertner; berøringspedagog: *Berøring*
Nina Fraczak; frivillighetskoordinator: *Frivillighet på Bergen Røde Kors Sykehjem*
Tore Frost; filosof og forfatter: *Verdighet*
Ingrid Hanssen; professor, Lovisenberg Diakonale Høyskole: *Multikulturell eldreomsorg*
Trond Haukedal; psykolog: *God morgen Solstråle*
Bettina Husebø; lege og forsker, UIB; *Smerter ved demens, seponeringsstrategier, Delir, Forskning innen eldreomsorg*
Ingunn Moser; rektor, Diakonhjemmets høyskole: *Kulturer på sykehjem*
Marianne Munch; geriatrisk sykepleier, Msc: *Marte Meo som metode*
Anders Petersen; filosof: *Samtaler med eldre*
Idar Simonsen; prest, Bergen Røde Kors sykehjem: *Prestens møte med den alvorlige syke, Etiske utfordringer i møte med pasienten*

Gunhild Strand; professor Institutt for klinisk odontologi: *Munnstell*
Oddgeir Synnes; førstelektor, Betanien diakonale Høgskole: *Livshistorier*
Ingvard Wilhelmsen; psykiater, professor ved Institutt for Indremedisin, UiB: *Sjef i eget liv*
Torbjørg Åmdal: sykehjemslege: *Symptomlindring – de siste timer og dager, Kommunikasjon ved demens*
Terje Åsvold Olsen; geriatrisk sykepleier, Msc: *Nærhet, distanse og seksualitet*

INTERNE:

Stein Husebø (daglig leder/overlege): *Innføring i en verdig alderdom, en livsgaranti, Vandring mellom liv og død, Palliativ plan, Presentasjonsteknikk, Prosjektarbeid, Kommunikasjon og etikk, verdighet og mening, vanskelige pasienter – vanskelige pårørende, kjærlighet-sorg og verdighet, når ingen ting hjelper, hva er smerte, hvordan overlever hjelpere.*
Eirin Hillestad (prosjektleder frivillighet): *Prosjektarbeid*
Marianne S. Holm (fagutvikler): *Stell av døde, prosjektarbeid*
Kari Sollesnes (kursleder): *Symptomlindring – de siste timer og dager*
Ellinor Solvang (kursleder vikar): *Makt og avmakt*
Julie Tessem (prosjektleder frivillighet vikar): *Frivillighet i eldreomsorgen*
Sverre Chr. Wilhelmsen (brobygger): *Kommunikasjon og media*

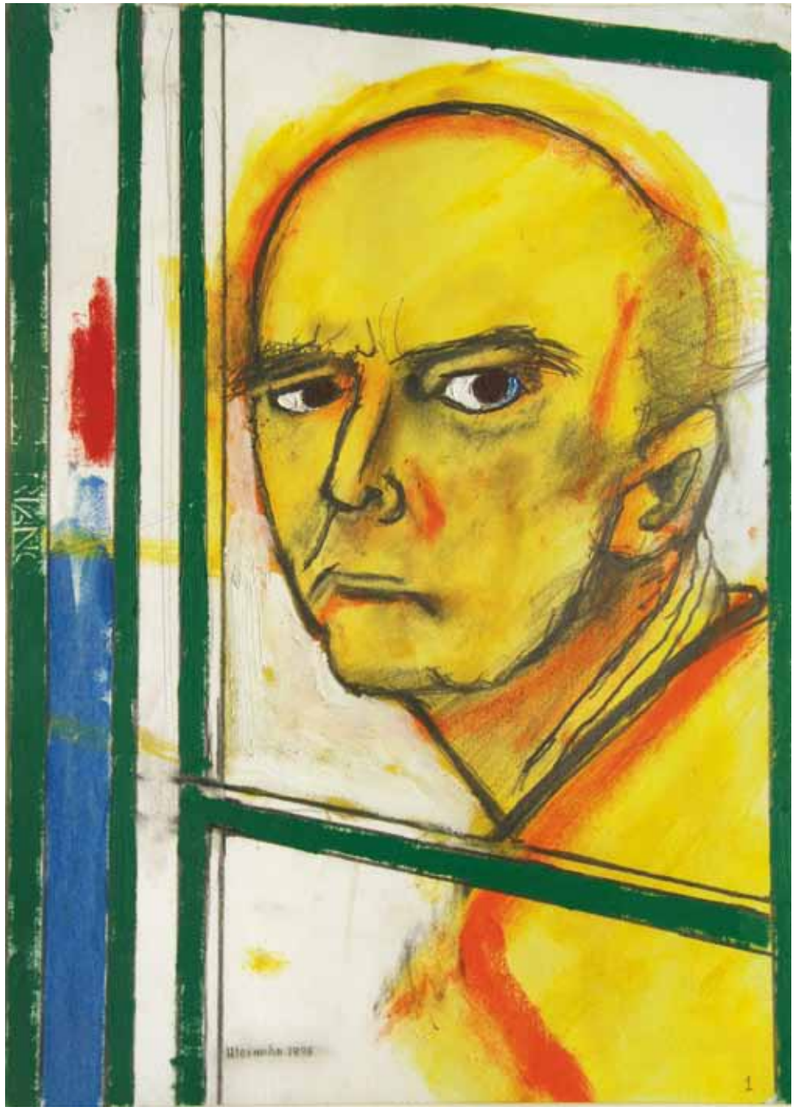

1996 W. Utermohlen: Self Portrait

FORDELING AV DELTAKERE, FYLKER OG KOMMUNER 2007–2012

Siden oppstarten er 17 av landets 19 fylker dekket inn, med deltakere fra i alt 60 kommuner, hvorav 8 har sendt deltakere to eller flere ganger.

Fordeling av deltakere ved *Lære for å lære videre* i fylker og kommuner:

FYLKE	KOMMUNE
Akershus	Aurskog Høland, Ringerike, Skedsmo, Lillestrøm
Aust-Agder	Arendal
Buskerud	Drammen, Hol, Hole, Kongsberg, Lier, Nore og Uvdal
Hedmark	Elverum, Engerdal, Kongsvinger, Nord-Odal, Stange, Trysil
Hordaland	Bergen, Askøy, Lindås, Masfjorden, Modalen, Radøy, Stord, Ulvik, Vaksdal, Odda
Møre og Romsdal	Ulstein, Vestnes, Ørsta, Ålesund, Molde
Nordland	Brønnøy, Vefsn
Oppland	Etnedal, Nord-Aurdal, Sør-Aurdal, Vang, Vestre Slidre, Øystre Slidre, Vestre Toten
Oslo	Oslo
Rogaland	Bryne, Stavanger, Karmøy, Sandnes, Suldal
Sogn og Fjordane	Askvoll, Vågsøy, Nordfjord
Sør-Trøndelag	Oppdal, Skaun
Telemark	Porsgrunn
Troms	Tromsø
Vest-Agder	Lyngdal
Østfold	Askim, Råde, Våler
Vestfold	Sande, Stavern,
Danmark	Gentofte

Det er med virkning fra høsten 2013 besluttet å gi opplæringsprosjektet *Lære for å lære videre* navnet *Omsorg ved livets slutt – en verdig alderdom?*

Frivillighet innen eldreomsorg

En formell opplæring av frivillighetskoordinatorer på feltet eldreomsorg i Norge har vært mangelvare. På denne bakgrunn har Verdighetsenteret utviklet et nasjonalt program for opplæring av frivillighetskoordinatorer innenfor eldreomsorg for landets kommuner, sykehjem og sykehus. Opplæringen skal gi motivasjon og kompetanse til koordinatoren, og struktur til å etablere eller styrke prosjekter med frivillighets-tjenester innenfor eldreomsorg.

FORDELING AV DELTAKERE, FYLKER OG KOMMUNER, 2012: KULL 1 OG 2

Deltakerne i de to første kullene kommer fra 14 fylker, hvor 20 kommuner er representert, i tillegg til en deltaker fra Alicante, Spania.

FYLKE	KOMMUNE
Akershus	Nes
Aust-Agder	Grimstad
Buskerud	Øvre Eiker, Drammen, Gol, Ål
Hedmark	Stange
Hordaland	Bergen
Nordland	Vefsn
Oppland	Vestre Slidre
Oslo	Oslo
Rogaland	Tysvær, Randaberg, Stavanger
Sogn og Fjordane	Hornindal, Førde
Telemark	Skien
Troms	Tromsø
Vest-Agder	Kristiansand
Østfold	Rygge
Spania	Alicante

Undervisningen har en prosessorientert tilnærming med vekt på refleksjon, erfarings-utveksling, gruppearbeid og rollespill i tillegg til forelesninger og prosjektarbeid. Vi

fokuserer på veiledning og oppfølging underveis og etter endt opplæringsprogram. Utviklingen av et lokalt prosjekt er et sentralt og konkret resultat av deltakelsen. Deltakerne utarbeider en prosjektbeskrivelse som en del av programmet, og holder en presentasjon på hver samling. Verdighetsenteret gir faglig tilbakemelding på dette arbeidet. Undervisningsprogrammet er godkjent for klinisk fagstige/fagstige i Fagforbundet, NSF og Delta.

Det har i løpet av 2012 blitt utarbeidet en ressursbank på våre nettsider, hvor deltakere kan finne relevant materiale i forhold til organisering og ledelse av frivillige. Kull 1 avsluttet sitt opplæringsprogram i april, og kull 2 startet opp med samlinger i august og november.

DELTAKERNES PROSJEKTER

Et utvalg av prosjektene fra kull 1 og 2:

KULL 1

PROSJEKT	KOMMUNE
1. *Mer glede til de eldre!* (Nytt prosjekt)	RYGGE

– Et prosjekt om å bringe frivillighet og kulturelle tiltak inn på sykehjemmet
Et prosjekt for å sikre karlegging og utvikling av rutiner i forhold til arbeid med frivillige, samt vedlikeholde eksisterende aktiviteter og opprette nye tiltak. Opprettelse av et system for rekruttering, registrering, mottakelse og oppfølging av frivillige.

2. *Frivillighetsprosjektet – en hverdag med innhold* (Nytt prosjekt) **STANGE**
Et prosjekt for å bedre og utvide frivillighetstjenesten på Ottestad sykehjem ved å styrke samarbeidet mellom sykehjemmet, den lokale frivilligsentralen og Røde Kors, samt å etablere kontakt med barnehager/skoler i nærmiljøet.
Mål: Økt livskvalitet for pasientene på sykehjemmet, mer aktivitet og sosiale tilbud ved hjelp av frivillige.

3. *Løvspretten turgruppe* (Nytt prosjekt) **BERGEN**
Et prosjekt som ønsker å opprette en turgruppe på Løvåsen sykehjem bestående av frivillige, pårørende og ev. ansatte slik at de beboerne som kan og ønsker det, kan få komme seg ut på tur minst en gang i uken.

4. *Livsgledevogna* (Nytt prosjekt) **KRISTIANSAND**
Prosjektet går ut på at frivillige fra Livsglede for Eldre besøker et utvalgt sykehjem, for å servere ulike typer drikke, snacks og overraskelser til de eldre. Samtidig som det serveres, ønsker man at et sosialt samspill utvikles og at man ved det kan øke livsgleden på sykehjemmet.

KULL 2

PROSJEKT	KOMMUNE
1. *Frivillighet i demensomsorgen* (Videreutvikling av prosjekt)	DRAMMEN

Et prosjekt som ønsker å videreutvikle frivilligheten på Villa Fredrikke, et aktivitetshus for mennesker med demens i tidlig fase, samt avholde kurs om frivillighet i demensomsorgen for å bedre rekruttering.

2. *Karane AS* (Nytt prosjekt) **TYSVÆR**
Frivilligsentralen på Tysvær ønsker å starte opp et flerkulturelt møtested for eldre menn for å bedre nettverk og motvirke ensomhet hvor frivillige bidrar til sosial inkludering.

3. *Forum for frivillige* (Nytt prosjekt) **BERGEN**
Et samarbeidsprosjekt hvor frivilligkoordinatorer fra BRKS, kreftforeningen og Haraldsplass ønsker å starte en nettverksgruppe for frivillige som bidrar innenfor eldreomsorgen. Prosjektet ønsker å danne et forum hvor frivillige kan møtes og dele erfaringer, samt føle seg ivaretatt ved å få tilbud om inspirerende foredrag.

4. *«Nettbrett i minnearbeid»* (Nytt prosjekt) **ÅL**
Et innovativt prosjekt som ønsker å rekruttere frivillige som kan ta i bruk nettbrett i minnearbeid med personer med demens. Prosjektet ønsker særlig å fokusere på den sårbare fasen mellom hjem og sykehjem, for å sikre at verdifullt minnemateriale lagres.

EKSTERNE FORELESERE GJENNOM ÅRET

Melaku Dessalegn, koordinator flyktningguiden, Bergen Røde Kors:
Kulturelt mangfold i eldreomsorgen
Camilla Erlandsen, musikkterapeut ved Bergen Røde Kors Sykehjem: *Musikkterapi*
Trond Haukedal, psykolog og foredragsholder: *God morgen solstråle!*
Motivasjon og kommunikasjon

Monica Håkansson, rådgiver, medlem av Røde Kors' landsråd for omsorg: *Organisering av frivillige*
Lone Koldby, fysioterapeut, Øyane sykehjem: *Aktivitetsdosetten*
Gunhild Kjøsnes, daglig leder Bergen Røde Kors: *Samarbeidspartnere, kartlegging av nettverk og behov lokalt*
Eli Lea, historiker, medieviter og filmskaper: *Minner for livet*
Johanna Lundereng, avdelingsleder for frivillige tjenester i Fransiskushjelpen: *Samarbeid mellom ansatte og frivillige – dilemmaer*
Bjørn Olsen, leder i opplæringsutvalget, Røde Kors Bergen og hovedkursholder for Røde Kors skolen: *Ideell ledelse*
Heidi Thommessen, frivillighetskoordinator, Asker kommune: *Frivillighetskoordinering fra et kommunalt perspektiv*

1997 W. Utermohlen: Self Portrait

Lill-Karin Aanes, sykepleier og daglig leder, Stiftelsen Termik: *Kvalitetssikring av frivillighet inn i helsesektoren og Frivillig innsats i palliativ omsorg*

INTERNE

Eirin Hillestad (prosjektleder frivillighet/kursleder): *Nettverk, oppfølging og evaluering og Opplæringsplan for frivillige – hvordan lære videre?*
Marianne Holm (fagutvikler): *Prosjektarbeid*
Stein Husebø (daglig leder/overlege): *Hvordan overlever hjelperen?, Omsorg ved livets slutt – samtaler med pasienter og pårørende, Livsprosjektet – verdighet, Ildsjelen – hjelpekunst, kommunikasjon og etikk, eldreomsorg og palliativ care, Presentasjonsteknikk, Den vanskelige samtalen*
Kari Sollesnes (sykepleier): *Sorg – og glede*
Ellinor Solvang (prosjektleder, vikar): *Makt og avmakt*
Julie Tessem (prosjektleder/kursleder, vikar): *Frivillighet i eldreomsorgen og Nordisk frivillighetsprosjekt*
Sverre Chr. Wilhelmsen (brobygger): *Media og kommunikasjon*

REGIONALE OG LOKALE SEMINARER

For å understreke det landsomfattende siktemål bak Verdighetsenterets nasjonale opplæringsprogram har senteret og gode samarbeidspartnere startet oppbygging av regionale og lokale seminarer. Planleggingen av disse skjøt fart på høstparten 2012. I samarbeid med Termik Vefsn blir det dermed avviklet et seminar i region nord (Mosjøen) i mai 2013. I samarbeid med Norges Røde Kors skal region øst (Oslo) følge på i 2014. Under disse seminarene vil ny forskning og eksempler på god praksis bli presentert, både med tanke på frivillighet rettet mot eldre som bor hjemme og på institusjon, frivillighet i demensomsorgen og som en del av et helhetlig palliativt perspektiv. Programmet gir også plass til å diskutere dilemmaer i grenselandet mellom profesjonelt helsearbeid og frivillighet, samt inspirere til kreativ tenkning rundt muligheter på feltet.

Verdighetsenteret får mange henvendelser fra kommuner som ønsker lokale, skreddersydde opplegg, og har konkret innledet et samarbeid med Asker kommune om å avholde et seminar på kunnskapssenteret i Asker i siste halvdel av kommende år.

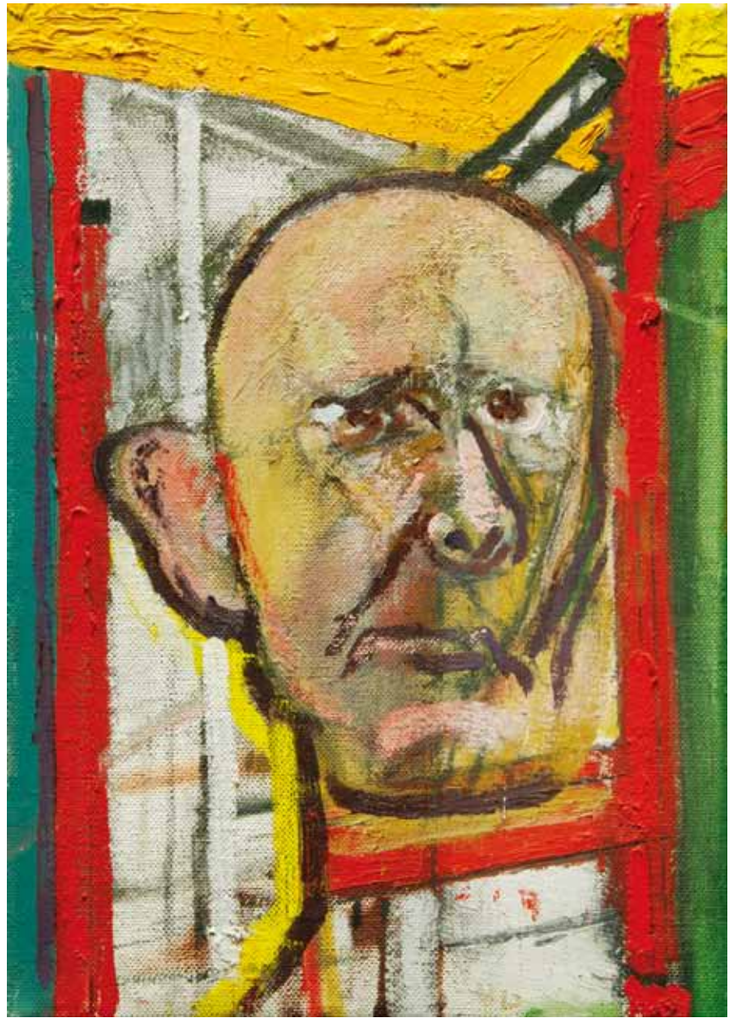

1998 W. Utermohlen: Self Portrait

Målgruppen er kommunalt ansatte som jobber med tematikken frivillighet rettet mot eldreomsorgen, som frivillighetskoordinatorer, aktivitører, utviklingskoordinatorer på helsefeltet, ledere av frivilligsentraler o.l. Dette er et pilotprosjekt som vi ønsker å kunne tilby flere kommuner etter hvert.

VERDIGHETSKONFERANSEN 2012: FRIVILLIGHET – ELDREOMSORG

En større konferanse egner seg godt for å synliggjøre muligheter og dilemmaer knyttet til en verdig alderdom, og treffer også godt definerte VS-formål som informasjon, forskningsformidling, opinionsdannelse og nettverksarbeid. Her blir samtidig våre opplæringsprogram løftet frem og integrert. I tillegg vil denne type møteplasser inspirere våre samarbeidspartnere og gi senteret positiv profilering som det koordinerende ledd. Det planlegges en ny nasjonal konferanse høsten 2014.

Verdighetsenteret har utviklet en egen merkevare knyttet til nasjonale og internasjonale konferanser, fra *Senior Baluba 2001*, via årlige landskonferanser for sykehjemsmedisin 2000 –2011, *Verdighetskonferansen 2009* og *Dignity for the Frail Old – from Dilemmas to Solutions* til *Verdighetskonferansen2012: Frivillighet, eldreomsorg* (Scandic Bergen City, mars 2012), sammen med Norges Røde Kors. Arbeidet med og gjennomføringen av konferansen utgjorde en del av opinionsdannelsen omkring senterets nasjonale opplæringsprogram dette året. Denne vellykkede breddemønstringen trakk 300 deltakere til aktive dager 16.–17. mars i Bergen. I programmeringen ble det også trukket inn en bred vifte av samarbeidspartnere: Fransiskushjelpen, Stiftelsen Sesam, Termik, Fagforbundet, Kirkens Bymisjon og Lønborg videregående skole. Målsettingen for konferansen på Bergen Scandic City var gjennom en tverrfaglig tilnærming å inspirere og legge til rette for diskusjoner og møter mellom frivillige, ansatte og unge under utdanning, på alle nivåer. Deltakerne fikk oppleve dager for påfyll, nye nettverk og oppdatert kunnskap. En egen webside www.verdighetskonferansen.no utgjorde en viktig kommunikasjonskanal for arrangementet. Det ble i etterkant også produsert en konferanserapport. Arrangementet hadde et gjennomarbeidet faglig program med vekt på prosesser, medvirkende kunstnere og sterke formidlere som evnet å binde det hele sammen.

Faglige bidragsytere:
Steinar Barstad – fagdirektør, Helse- og omsorgsdepartementet
Jeanine Brenna – rådgiver, Kirkens Bymisjon
Mustafa Can – svensk-kurdisk forfatter og journalist
Tanja Drevland – avdelingsleder, Vefsn Sykehjem
Trude Drevland – ordfører i Bergen kommune
Knut Engedal – professor, Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse
Gabriel Fliflet, trekkspill/vokal og Benedicte Maurseth, fele/vokal
Thyra Frank – sykepleier og tidligere leder av sykehjemmet Lotte
Per Fugelli – professor i sosialmedisin ved Universitetet i Oslo.
Signe Hananger – adm. leder av seksjon helse og sosial, Fagforbundet
Torill Hansen Kongsbakk – virksomhetsleder, Stiftelsen Sesam
Grete Herlofson – avd.direktør, Norges Røde Kors
Eirin Hillestad – prosjektleder, Verdighetsenteret
Stein Husebø – daglig leder, Verdighetsenteret
Sven Mollekleiv – president, Norges Røde Kors
Therese Sivertsen – rådgiver i KS
Knut Strøm-Larsen – frivillig i besøkstjenesten, Oslo Røde Kors
Helene Systad – rektor, Lønborg videregående skole
Merethe Skaug Sørensen – avdelingsleder, Oslo Røde Kors
Ingvard Wilhelmsen, psykiater, professor, institutt for indremedisin, UiB
Sverre Chr. Wilhelmsen, brobygger, Verdighetsenteret , konferansier.
Dag Wollebæk – forsker, Uni Rokkansenteret
Lill Karin Aanes – daglig leder, Termik Vefsn

Verdighetskonferansen 2012 var godkjent med 12 timer for Fagforbundets program for klinisk fagstige, Deltas program for klinisk fagstige for og NSF som meritterende for godkjenning til klinisk spesialist i sykepleie/ spesialsykepleie.

Utadrettet virksomhet

I tillegg til deltakelse på de to opplæringsprogrammene har senterets medarbeidere gjennom 2011 drevet en utstrakt opplærings- og formidlingsvirksomhet internt, lokalt og nasjonalt. I samarbeid med lokale organisasjoner og institusjoner er det arrangert en lang rekke dagsseminarer, fagmøter og kveldsforelesninger rettet mot fagpersonale lokalt og regionalt, og i tillegg folkemøter om eldreomsorg, verdighet og frivillighet:

I NORGE

Hvem	Hvor	Formål | målgr.	Tidspunkt	Antall deltakere
Husebø	Kantarellen, Oslo	Oppfølging LLV	5/1–12	120
Husebø	Stavanger, seminar	Livets smerte. Tannleger	12/1–12	160
Husebø	Øygar skole, Stavanger	Lærere ungd.skolen	13/1–12	90
Husebø/Wilhelmsen	Ole Bull Scene, Bergen	Omsorgsprisen 2012 Foredrag / konferansier	19/1–12	180
Husebø/Sollesnes	Miniseminar, Bergen	Fagforb, kreftsykepl.	13/3–12	24
Husebø	Kurs, Geilo	Leger, allmennpraksis	14/3–12	160
Hillestad/Husebø /Wilhelmsen	Scandic Bergen City	Verdighetskonferansen: Ordstyrer sesjon/ foredrag/konferansier	16.–17/3–12	300
Husebø	Fløien, Bergen	Pensjonister, pårørende	9/5–12	200
Hilllestad/Sollesnes	Verdighetsenteret	Foredrag for Fitjar fagskule	14/5–12	19
Husebø	Sesam, Stavanger	Helsepersonale	31/5–12	300
Husebø	Krokeide skole, Bergen	Barn i sorg og krise	15/8–12	25
Husebø	Seminar, Finnsnes	Fagforb, helsefagarb.	23/8–12	280
Solvang	The Hub, Bergen	Fremtidens eldreomsorg	27/8–12	30
Sætrang Holm	Høgskolen i Bergen	Tverrfaglig utd. Eldroms.	17/9–12	12
Sætrang Holm	Høgskolen i Bergen	Viderutd. Intensivsykepl.	18/9–12	35
Husebø	Seminar, asker	Demensdager	22/9–12	400
Tessem	KHiB, Bergen	Designstudenter	26/9–12	30
Husebø	Seminar, Drammen	Helsefagarbeidere	3/10–12	350
Husebø/Wilhelmsen	BIFF, Bergen	Verdighetsdagen	17/10–12	180
Husebø	Stavanger Univ.sykehus	Etikk, kommmunikasjon, Leger og pleiepersonale	23/10–12	200

Hvem	Hvor	Formål | målgr.	Tidspunkt	Antall deltakere
Sætrang Holm	Haukeland s.hus, Bergen	Ledelsen, sykepl.tjenesten	25/10–12	15
Husebø	Seminar, Stavanger Universitetssykehus	Helsepersonale	30/10–12	300
Husebø	Primærmedisinsk uke, Oslo	Leger	1/11–12	100
Sætrang Holm	Haraldsplass diakonale høgskole, Bergen	Tverrfaglig v.utdanning pallliativ omsorg	19/11–12	30
Husebø	Seminar, Tønsberg	Helsepersonale	4/12–12	450
Husebø	Seminar, Kr.sand	Helsepersonale	11/12–12	320
Husebø	Seminar, Oslo	Sykehjemsleger	19/12–12	45
Samlet:				4.344

DELTAKELSE PÅ KONFERANSER, SEMINARER OG KURS

Hvem	Hvor	Formål | målgr.	Tidspunkt	Antall deltakere
Hillestad	Konferanse, Oslo	Seniorkraft	31/1–12	135
Tessem/Sollesnes	Konferanse, Bergen	Omsorgskonf. 2012	22/5–12	300
Tessem	Konferanse, Oslo	Fritid for alle	4/6–12	155
Sætrang Holm	Seminar, Solstrand	Fenomenologisk forskn,	3.–4/9–12	20
Wilhelmsen	Konferanse, København	TVIVL2012–MAKT	5.–7/9–12	200

INTERNASJONALT OPINIONSARBEID

Verdighet for et økende antall sårbare gamle i deres siste levetid vil være en av de største sosialpolitiske oppgaver Europa står overfor i de kommende tiår. Ved å dele erfaringer og løfte frem gode eksempler fra ulike land kan man dyktiggjøre seg til å møte denne utfordringen. Som en drivkraft i det europeiske nettverket Dignity for the Frail Old har representanter fra Verdighetsenteret ledet gjennomføringen av to arbeidsseminarer i Wien, med ekspertdeltakelse fra Østerrike, Tsjekkia, Ungarn, Polen, Israel, Nederland, Storbritannia, Belgia og Norge. To artikler myntet på internasjonale journaler er forfattet i etterkant av disse samlingene. Internasjonalt nettverksarbeid gir senteret både impulser og profilering, ikke minst daglig leders innlegg på kongresser og folkemøter bidrar til dette.

Hvem	Hvor	Formål | målgr.	Tidspunkt	Antall deltakere
Husebø/Wilhelmsen	Wien, AUT	Dignity for the frail Old	2.–3/2–12	12
Husebø	Vorarlberg, AUT	Leger/sykepleier	4/2–12	40
Husebø	Voralberg,AUT	Fagpersonale og opinion	5/2–11	600
Husebø	Bregenz, AUT–i alt 4 arr.	Leger, pleiepers, opinion	6/2–12	680
Husebø	Aachen	Leger / tverrfaglig	9.–12/2–12	25
Husebø	Aschaffenburg, D	Leger	25/4–12	110
Husebø	Aschaffenburg (Stadthalle)	Folkemøte	25/4–12	1200
Husebø	Limburg	Leger	26.–27/4–12	40
Husebø	Sylt, D	Konferanse, palliasjon	10.–12/5–12	600
Husebø	Düsseldorf, D	Leger, pleiepers, frivillige	23/5–12	450
Husebø	Salzburg, AUT	Goldegger Tage	7.–10/6	900
Husebø/Wilhelmsen	Wien, AUT	Dignity for the frail Old	14.–15/6–12	20
Husebø	Dresden, D	Legeseminar	19.–21(10–12	25
Husebø	Limburg, D	Legeseminar	22/10–12	25
Husebø	Østerrike	Helsepersonale	9.–10/11–12	450
Samlet:				5.287

Nye formidlingstiltak

VERDIGHETSDAGEN MED FOKUS PÅ GAMLE

Verdighetsenteret tok dette året initiativet til og koordinerte et større arrangement i Bergen Kino onsdag 17. oktober på dagtid. Datoen markerte den årlige Verdighetsdagen (Dignity Day), hvor ikke minst Kronprins Haakon har bidratt til å sette søkelyset på et ungdommelig engasjement gjennom organisasjonen Global Dignity. Verdighetsenterets mål denne gangen var å fylle ut dette bildet, ved å fokusere på omsorg for gamle og hvordan alle generasjoner kan mobiliseres til innsats for en verdig alderdom. Resultatet ble et åpent folkemøte i Bergen Kino og etterfølgende debatt på Cafe Chagall – i samarbeid med BIFF (Bergen Internasjonale Film Festival), Bergen kommune, Lønborg videregående skole og Kunst- og designhøgskolen i Bergen.

1999 W. Utermohlen: Erased Self Portrait

Filmen *Amour,* gullpalmevinner i Cannes og senere Oscarvinner, regi Michael Haneke, stod sentralt i programmet og dannet et bakteppe for en etterfølgende debatt. *Amour* har stor aktualitet tematisk (om et ektepar som berøres av sykdommen Alzheimers), og fikk en «tjuvstart» under BIFF og ordinær kinopremiere først to måneder senere. Nærmere 200 publikummere benket seg i Bergen Kino til visningen, og mer enn halvparten ble med videre til Kafe Chagall, hvor Thyra Frank, den utradisjonelle gründeren av sykehjemmet Lotte i København møtte byråd for helse og sosial, Hilde Onarheim og daglig leder Sten Husebø til debatt og samtale med publikum. Verdighetsenteret ønsker gjennom opplegg av denne typen å utvikle et årvisst arrangement på Verdighetsdagen, medio oktober hvert år.

DVD MED FORELESNINGER

I løpet av høsten ble det i samarbeid med historiker, medieviter og filmskaper Eli Lea, Flimmer Film, produsert en DVD med to forelesninger av Stein Husebø:
Vandringer mellom liv og død; Handler om etikk og kommunikasjon, de gode, åpne og forberedende samtaler, faglige og menneskelige forutsetninger for et godt liv – hele livet.
Eldreomsorg; Inneholder en kort presentasjon av Verdighetsenteret, fulgt av refleksjoner omkring aldring og verdighet, muligheter og dilemmaer.
Sammen med filmen følger et hefte med to tekster, som utdyper det som blir sagt i opptakene. Mens filmen deles ut til kursdeltakere og samarbeidspartnere, er den til salgs til generelt interesserte.

OMSORGSPRISEN 2012

Omsorgsprisen 2012 ble søndag 27. januar 2013 delt ut på Den Nationale Scene. Årets flytting av prisen til teaterhuset på Engen har gitt arrangementet gode forutsetninger for å treffe og angå en bredere offentlighet. Teatrets Store Scene var på det nærmeste fullsatt for anledningen. Årets festforestilling ble en breddemarkering av positive tiltak og kompetanse på feltet omsorg for gamle.

Årets prisvinner, Johan Krohn Hansen, brenner for frivillig innsats, og har siden 1997 utnyttet musikkens betydning for de eldre og ganske særlig pasienter med demens – bl.a. konseptet «Sang og dans», som skaper stjerneøyeblikk av gjenkjennelse og gode følelser. Det ble videre delt ut to andrepriser, til Britt Hysing-Dahl, ildsjel, mangeårig

direktør ved Bergen Røde Kors Sykehjem og en av pionérene innen hospicebevegelsen i Norge, og til Søreide Sykehjem, avdeling 6.1, som viser oss alle at på tross av sykdom, tapte funksjoner både fysisk og mentalt kan et sykehjem også være en plass for gode lukter, glede, latter og gode liv.
Alle byens sykehjem og avdelinger for hjemmebaserte tjenester var invitert i teatret denne kvelden, og representanter for hele 22 sykehjem inntok scenen og mottok hvert sitt Omsorgsbilde, tatt av fotograf Hans Jørgen Brun, fra årets prisutdeler, stortingsrepresentant Laila Dåvøy.

Kjente kunstnere og treffsikre formidlere bidro i et arrangement som både brakte frem ny kunnskap, holdninger, engasjement og opplevelser. Skuespiller Helge Jordal, sangartist Christine Guldbrandsen og strykerne i Kagan Kvartett utgjorde et vitalt kunstnerisk bånd gjennom programmet. Dekan ved det Medisinsk-odontologiske fakultet, UiB, Nina Langeland, holdt innlegg om byens nye senter for alders- og sykehjemsmedisin, mens daglig leder ved Verdighetsenteret, Stein Husebø, belyste tanker om liv, død og aldring i en sorgmunter samtale med Helge Jordal. Helge Lilletvedt stod for de musikalske arrangementene, og senterets brobygger Sverre Chr Wilhelmsen bandt som konferansier det hele sammen.
Omsorgsprisen ble opprettet i 2001 for å fremheve den enestående innsats mange gjør for at gamle og andre skal ha et godt liv i deres siste levetid. Den tildeles en medarbeider, frivillig, pårørende, institusjon eller prosjekt som de siste årene har vist fremragende omsorg – i Bergen eller Hordaland. Omsorgsprisen gjennomføres som et samarbeid mellom GC Rieber Fondene og Verdighetsenteret, med Stein Husebø, Chr. Rieber, Barbro Danielsen (prosjektleder) og Sverre Chr. Wilhelmsen (program-utvikling) i en egen arbeidsgruppe.

VERDIGHETSBØKENE

Verdighetsenteret har i løpet av året kommet godt i gang med planleggingen av tre fagbøker i senterets regi. Felles for bøkene er at de handler om verdighet innen eldreomsorgen, men med ulik innfallsvinkel. Bøkene vil bli utgitt på Fagbokforlaget i løpet av første halvdel av 2014.

Verdighetsboken
Stein Husebø står som redaktør og forfatter. Han samler her mellom to permer sine sentrale erfaringer, tanker og ideer rundt temaene verdighet og eldreomsorg.

Omsorg ved livets slutt – en verdig alderdom
Her ønsker vi å samle kompetanse og foredrag fra opplæringsprogrammet *Lære for å lære videre* (LLV). Målgruppen vil være fagpersonale som arbeider innen eldreomsorg og palliative care, lærere og studenter. Vi retter også boken mot den delen av opinionen som har interesse for de svakeste gamle i samfunnet i deres siste levetid.

Frivillighet
Sentrale forelesere og ressurspersoner innen frivillighet inviteres til å skrive hvert sitt kapittel i boken, som struktureres rundt frivillighet i eldreomsorgen. Målet er at boken kan fungere som en håndbok og et konkret verktøy for frivillighetskoordinatorer og frivillige.

ØVRIGE PUBLIKASJONER

Fagartikler

1. Husebo S, Husebo BS, *"I Never Died Before...": End-of-Life Communication with Elderly Cancer Patients, in New Challenges in Communication with Cancer Patients,* Antonella Surbone, et al., Editors. 2013, Springer US. p. 179–190.
2. Husebø S. Liebe und Trauer. In: Goldegger Dialoge Band 31 2012; 155–167
3. Husebø S. *Verdighet og Design – Eldreomsorg og omsorg ved livets slutt.* Tidsskriftet Omsorg 2012; 4: 11–17
4. Husebø S, Husebø BS. *Å dø hjemme.* OMSORG 2012; 3: 57–60
5. Husebø S, Husebø BS. *Samtaler med døende pasienter.* OMSORG 2012; 1: 46–52
6. Husebø BS, Husebø S. *De gamles siste timer og dager.* I Bondevik M, Nygaard H (red): Tverrfaglig Geratri; Fagbokforlaget 2013: 425–443.
7. Husebø, B.S. and S. Husebø. *Behandling ved livets slutt, legen har nøkkelposisjonen.* Tidsskr Nor Laegeforen, 2012. 132 (12–13): p. 1426–7.
8. Husebo, S.B, Husebo BS. *Gamle- og pasienter med demens- Omsorg ved livets slutt.* Norsk Epidemiologi 2012. 22(2): p. 271–274.
9. Husebø S. *Når døden møter oss – egne refleksjoner fra møter med døende.* Omsorg 2012; 1: 3–8

Kronikker/innlegg

1. Husebø S, Husebø BS. *De døendes ensomhet*. Morgenbladet 28.1.12.
2. Husebø S, Mollekleiv S. *Frivillighet eldreomsorg*. Aftenposten 27.3.12
3. Husebø S. *Pensjonistene er selvopptatt*. Bergens Tidende 14.12.12
4. Husebø S. *Verdighet*. Aftenposten 24.12.12
5. Tessem, J. *Eldreomsorg – vi trenger frivillige*. Aktivitøren 17.9.12

Bokanmeldelse

Holm, M.S. *En gjennomarbeidet historisk skildring om behandling av døende i Norge*. Bokanmeldelse; *Og nå skal jeg dø*. Hospicebevegelsen og palliasjonens historie i Norge. Omsorg 4/2012; 76–77.

2000 W. Utermohlen: Head I

Medarbeidere gjennom 2012:

Stein Husebø
Daglig leder, overlege
sbh@verdighetsenteret.no

Barbro Danielsen
Administrasjonsleder, siviløkonom
bda@verdighetsenteret.no

Eirin Hillestad
Prosjektleder, frivillighet (permisjon fra mai), cand.mag., master i medievitenskap, ehi@verdighetsenteret.no

Marianne Sætrang Holm
Fagutvikler (fra september), intensivsykepleier/master i sykepleievitenskap
mh@verdighetsenteret.no

Kari Sollesnes
Sykepleier, prosjektleder *Lære for å lære videre* (permisjon fra juni)
sykepleier@verdighetsenteret.no

Ellinor Solvang
Sykepleier, prosjektleder *Lære for å lære videre* (vikar)
sykepleier@verdighetsenteret.no

Julie Tessem
Prosjektleder frivillighet (vikar), master i kunsthistorie
jt@verdighetsenteret.no

Sverre Chr. Wilhelmsen
Brobygger, kulturformidler
scw@verdighetsenteret.no

Verdighetsenteret – Omsorg for gamle
Tlf. 0047 55 39 77 00 / 41
www.verdighetsenteret.no
Ellerhusensvei 35
5043 Bergen

ÅRSRAPPORT 2012
Redaktør: Sverre Chr. Wilhelmsen
Ansvarligutgiver: Stein Husebø
Redaksjonen avsluttet april 2013
Forsidebilde: Hans Jørgen Brun
Grafisk utforming: Åse Huus
Trykk: Bodoni AS
Opplag: 300

William Utermohlen var maler. Født i Tyskland. Virke i USA og England, hvor han døde som følge av demenssykdom i 2007. Selvportrettene han malte i årene etter han ble dement forteller en unik historie – i maleriets form – om hvordan han oppfatter seg selv og sin sykdom.

Illustrasjonene inngikk også i tidsskriftet Omsorg nr 4/2012: Verdighet & design, et temanummer i samarbeid med Kunst- og designhøgskolen i Bergen.